

ДОБРИ ЖОТЕВ

ИЗПИТ

chitanka.info

Понякога ми се струва, че съм живял безкрайно дълго — понякога обратното. Но когато си припомням оня изпит в края на годината, моята декламация, Ванчо, съселяните ми, всичко е потопено в сумрачна далечина.

Учителката ни трябваше да покаже на родителите какво са научили децата. Подобен изпит Вазов е описал в „Под игото“. Училището с единствена стая и единствена учителка, където учеха и четирите отделения, ухаеше на цветя. Портретите на Кирил и Методий, обкръжени с венец от цветя, ни гледаха съсредоточено, окачени от външната страна на училищната врата — тържеството се провеждаше на двора под грамадните орехи.

Натъкмени празнично, някои от хората седяха на донесени от домовете им столчета, други стояха. В програмата трябваше да участвам и аз с декламация на „Хаджи Димитър“.

Обут в свинските си цървули, се изправих пред своите слушатели. Гледаха ме с умиление. Ето ги дядо, баба, мама, деда Митрия. Опрян на дебел орехов дънер, стои Ванчо. На устните му — кривичка усмивка. Проклет си беше човекът. Кой не го знаеше. Започнах декламацията:

*Жив е той, жив е! Там на Балкана,
потънал в кърви, лежи и пъшка
юнак с дълбока на гърди рана,
юнак във младост и сила мъжка.*

.....

*очи тъмнеят, глава се люшка,
уста проклина цяла вселена!*

Тук стреснат прекъснах — обади се Ванчо:

— Я глей! Па защо кълне като жена? Мъж е — да пцуе, да пцуе!

Стреснати не по-малко от мен, хората се размърдаха. Все бяха свикнали с Ванчовите приказки, но чак пък толкова... учителката ни прехапа устни и пребледня. Деда Митрия се понадигна:

— Ванчо, Ванчо, не върши грозотии!

Обадиха се и други:

— Уста да имаш — език да немаш!

— Тебе майка или кучка те е окучила, бре?

— Защо прекина детето, да те прекинат гяволетините!

Хулите щяха да надигнат градуса, ако не се намеси учителката — беше успяла да се поокопити. Помоли за тишина, погледна умолително Ванчо и даде знак да продължа. По настояване на възрастните започнах от начало. Когато стигнах до „уста проклина“, позаекнах, но смутителят на празника не каза нищо. Това ме окуражи и аз поех нататък:

Лежи юнакът, а на небето

.....

*Тоз, който падне в бой за свобода,
той не умира...*

Отново млъкнах. Ванчо надигна надвесените си вежди и най-убедено постанови:

— Море, умира си он... умира!

Устрелях го гневни очи. Косена проточи уж загрижено:

— Брей, брей, сиромас Ванчо — главата му по-малечка от езика!

Никой не се засмя, ни продума. Хлевоустникът комай сам разбра, че беше прекалил, та подхвърли великодушно:

— Е, нищо де, нищо! Нема вече!

Не знам дали това успокои някого, но аз започнах пак от „Жив е той“, позаекнах на „уста проклина“, после на „той не умира“ и занавлизах в неизвестното:

... него жалеят

*земя и небо, звяр и природа,
и певци песни за него пеят...*

— Арно, ама каква му е файдата, а? — примижа многозначително Ванчо.

Деда Митрия стана да си върви. Заставиха го да седне. Намеси се и Стоимен. Беше висок, много як човек. Някои го наричаха

Боримечката — борел се с мечка. Той измери с очи приказливеца:

— Ванчо!

Оня се облегна още по-небрежно на ореха. Така подчерта, че не се бои дори от Стоимен. Позата му, разбира се, издаваше зле прикрит страх. Учителката ни, както и останалите решиха, че Ванчо вече е усмирен, но аз се затрудних. Скъсаната верига на паметта ме застави пак да захвана от началото. Със страхом божи преминах опасните места и навлязох в новата зона:

*Настане вечер — месец изгрее,
звезди обсият свода небесен;
гора зашуми, вятър повее,
Балканът пее хайдушка песен...*

Ванчо се отлепи от дънера на ореха и махна пренебрежително:

— Я мани тия работи — Балканът не може да пее!

Този път процедурата беше кратка. Стоимен стана и набърже му зашлеви шамар. Падна като повален от кол. Учителката се разплака. Жените се скупчиха около нея и я успокоиха.

Сега успях да скача скъсаната верига — започнах, откъдето бях прекъснат:

*И самодиви в бяла премена,
чудни, прекрасни, песни подемат —
.....
третя го в уста целуне бърже —
и той я гледа — мила, засмена...*

С мазна усмивка и треперлив глас Ванчо подметна:

— Че я гледа, я! И я да съм... че я гледам!

Стоимен скочи. Последва втори шамар. Грабна провинения на ръце, преди да е паднал, и като кученце го хвърли през трънената ограда. Подир малко зашеметеният Ванчо се привдигна, но не можа да се изправи, та остана седнал. Още веднъж съединих веригата:

*Кажми ми, сестро, де Караджата?
Де е и мойта вярна дружина?
Кажми ми, пък ми вземн душата —
аз искам, сестро, тук да загина!...*

Ванчо, вече успял да стане, промърмори с отегчение:

— Туу, па колко се е засилил да загине.

Косена го чумоса:

— Засилил се е да загине, та ти да останеш. Без тебе дунята дуня ли е?

Чумосаният не свари да й отвърне — побегна. Знаеше си какво го чака. Маха смешно ръце, а полите на шаечното му палто го следват издути от течението.

Загубих всякакво желание да декламирам. Учителката заедно с останалите се заеха да ме уговарят:

— Хайде, моето момче!

— Мани го тоя вампир!

— Знаеме го — Ванчо си е Ванчо.

Горчеше ми в гърлото, но склоних:

*И плеснат с ръце, па се прегърнат,
и с песни хвъркат те в небесата —
летят и пеят, дорде осъмнат,
и търсят духът на Караджата...*

— Нема да го найдат, немааа — се провикна Ванчо отдалече.
Събрах сили и продължих — оставаше ми само един куплет:

*Но съмна вече! А на Балкана
юнакът лежи, кръвта му тече —
вълкът му ближе лютата рана,
а слънцето пак пече ли — пече!*

— Че си пече — нему си му е това работата — обади се Ванчо, приближил вече трънената ограда и хванал се за един забит в нея конски череп.

По нареждане на Стоимен Иванчов ергените хванаха нахалника. После го отвели на края на селото и го вързали за една круша. Когато се върнаха, учителката повика следващия декламатор. Но присъстващите настояха да изслушат „Хаджи Димитър“ отначало до края на спокойствие.

Вълнуваха се като деца. Оттук нататък изпитът протече както си му е редът.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.